

Studii cantitative recente în spațiul românesc. Între analiză instituțională și problema traducerilor

Mihnea BĂLICI

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere
Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Faculty of Letters
Personal e-mail: mihneu.balici@yahoo.com

Recent Quantitative Studies in Romania. Between Institutional Analysis and the Topic of Translation

The aim of this study is to analyze the usage of quantitative methods in Romania's contemporary literary studies. In spite of the general reluctance to any positivist approach to literary phenomena, this paper shows that recent quantitative studies have been useful to discovering and understanding certain aspects of Romania's literary history. There are two identified functionalities of quantitative methods after 2000: one is institutional analysis, which is focused on interpreting statistical data on economic and sociological literary factors; the other takes interest in the number and frequency of literary publications and translations, in order to explain the evolution and circulation of forms, literary structures and plots in relationship to a given historical context. It is necessary to comprehend what are these quantitative studies' objectives, limits and problematizations in the case of a peripheral culture and how they can open up local literary studies to a new perspective on the literary system. Therefore, this thesis both indexes the latest autochthonous quantitative studies and examines their functions and results.

Keywords: quantitative studies, macroanalysis, institutional analysis, translation studies, polysystem theory

Introducere

Aproprierea metodologiilor care aparțin științelor exacte în studiul literaturii este un fenomen răspândit în mediul academic internațional al ultimelor decenii. Aplicarea metodelor cantitative, propusă de Franco Moretti și perfecționată ulterior în paradigma Digital Humanities, a revoluționat raportarea la obiectul literar. Lărgirea considerabilă a ariei de cercetare de la un canon restrâns și limitat (acel 1% studiat de istoria literară tradițională) la corpusul exhaustiv de texte al unei literaturi specifice (restul de 99%, în general ignorat de cercetătorii literari, în ciuda rolului pe care l-au avut în dinamica evolutivă a unui sistem literar)

a generat o perspectivă asupra literaturii ca fenomen estetic și socio-cultural mai apropiată de rigorile științifice. Pentru a înțelege contextul apariției unei opere literare, este importantă înțelegerea întregului corpus subiacent de literatură care a determinat emergența și evoluția unei forme, trame sau teme.

Pentru a eficientiza o astfel de macroperspectivă, obiectul de studiu trebuie simplificat și abstractizat. Din acest punct de vedere, metoda close reading-ului tradițional nu mai este suficientă. Studiile cantitative impun o nouă modalitate de lectură a textelor, operele literare fiind indexate, cuantificate și supuse unor analize statistice. Identificarea pattern-urilor generale se face pe baza unor reproduceri grafice a datelor

și a unei contextualizări istorice și geografice, miza fiind verificarea sau elaborarea unor ipoteze despre mobilitatea și circulația formelor, (sub)genurilor și temelor literare. Evoluția tehnologică a avantajat acest proces. Colaborarea dintre Franco Moretti și Matthew L. Jockers a reprezentat fuzionarea dintre distant reading și paradigma Digital Humanities. În contextul universitar american al anilor '80, principala contribuție a analizei computaționale în studiul literaturii a fost dedicată problemei stilului – așadar, cuantificării factorilor de limbaj din texte individuale, în funcție de frecvența sau dimensiunea lexemelor¹.

În contrast cu această perspectivă atomizată, Jockers propune mărirea numărului de texte studiate prin aplicarea a ceea ce el denumește „macroanalysis”. Termenul face referire la teoria economică a lui Keynes (macroeconomics), opusă teoriilor economice clasice (microeconomics) prin raportarea nu la sistemele închise ale unor agenți individuali, ci la totalitatea interrelațională a acestor sisteme. Teoria lui Jockers este similară conceptual: analiza computațională a unui corpus imens de texte literare face în sfârșit cuantificabile și indexabile aspectele intrinseci ale operelor respective și relațiile în care se află acestea, localizabile într-un context mai larg. Astfel, pot fi observate și problematizate legăturile dintre stil, influență, conținut, structură narativă, tematică și aspecte care țin de geografie, istorie, etnicitate, naționalitate sau gen. În linii mari, ceea ce afirmă Jockers este că „[t]he result of such macroscopic investigation is contextualization on an unprecedented scale”². Este important de remarcat că metoda cantitativă „oferă date, nu interpretări”³ – funcția metodei cantitative este strict instrumentală și descriptivă, oferind o bază empirică pentru ipoteze și cercetări ulterioare.

Utilizarea metodelor cantitative în studiile literare românești nu are o tradiție propriu-zisă (excepție făcând, poate, Paul Cornea sau Mihai Dinu Gheorghiu). Pe lângă lipsa materialului pe baza căruia să poate fi elaborată o analiză statistică a fenomenului literar (sub orice aspect: al publicațiilor, instituțional, al pieței etc.), a existat și o atitudine reticentă față de tendințele pozitivistice sau empiriste în studiul literaturii. Metodele cantitative au început să fie folosite mai des în ultimele decenii, după apariția unor dicționare de specialitate care să poată fi instrumentate în acest sens. Cele mai recente sunt influențate direct de teoriile lui Franco Moretti și de paradigma World Literature, studiind în principal fenomene de „tranzacție” culturală din cadrul sistemului literar global (cel mai adesea, problema traducerilor). Pe lângă acestea, există și analize sociologice și instituționale care utilizează metode statistice în vederea explicării anumitor fenomene literare locale. Acest studiu are în vedere principalele contribuții ale metodei cantitative în studiile literare românești de după 2000, pentru a observa funcțiile,

mizele și problemele care caracterizează acest aparat metodologic într-o cultură periferică, cu o tradiție critică preponderent impresionistă și o suprastructură tehnologică a mediului universitar inferioară cazului internațional discutat anterior. Aceste studii trebuie privite astfel: în primul rând, ca tentative incipiente în spațiul românesc în ceea ce privește utilizarea metodelor cantitative moderne, așadar perfectibile; în al doilea rând, ca problematizări și recontextualizări ale poziționării literaturii române prin noi grile teoretice.

Investigații sociologice

În direcțiile teoretice ale studiilor umaniste contemporane, literatura nu mai reprezintă suma câtorva opere literare canonizate în istoriile literare și analiza exclusivă a acestora, ci este supusă în întregime ei unei reteritorializări cu deschideri către diferite alte arii de studiu, printre care sociologia și economia. Perspectiva națională, insulară este înlocuită de perspectiva relaționărilor dintre literaturile naționale în ierarhia Republicii Mondiale a Literelor (Pascale Casanova). Dinamicile economice și politice din cadrul world-systemului (așa cum este el teoretizat de Immanuel Wallerstein) determină instituționalizarea, evoluția și influența literaturilor naționale în funcție de cele trei arii de apartenență: centrul, periferia sau semiperiferia. Pentru o înțelegere totală și eficientă a fenomenului literar, este imperativă luarea în calcul a tuturor factorilor implicați în constituirea acestuia: poziționarea internațională, instituția literară locală, piața de carte (a publicațiilor autohtone și a traducerilor), contextul istoric și sociologic. Acești vectori nu sunt independenți, ci într-o interdeterminare muabilă. Itamar Even-Zohar ilustrează acest fapt prin elaborarea unei teorii a polisistemelor: „literarul” nu mai este analizat ca un conglomerat de fenomene disparate, independente, ci este privit ca un sistem de relaționări, atât sincronice, cât și dinamice. Complexitatea perspectivei este certă, deoarece implică existența a multiple sisteme care colaborează și comunică, subordonate la rândul lor unui sistem global. Așadar, centrul de interes nu mai este textul propriu-zis: „it is clear that for anybody interested in understanding industry as a complex activity, the latter cannot be exhaustively analyzed by its products, even if products may seem the very *raison d'être* of its operations”⁴. Provocarea studiilor literare este de a înțelege care sunt mecanismele din spatele producției de literatură, efectele lor istorice în cadrul unui sistem literar și funcțiile pe care le au în sistemul dat. Importanța anumitor factori (scriitorii, critica literară, revistele de literatură) pe perioade date de timp nu este fixată a priori, fiind greu de postulat care este motorul principal al sistemului literar fără o

analiză pluristratificată asupra fenomenului.

Factorii sistemului literar se află în interdependență, fiecare alterare în sistemele adiacente provocând mutații în polisistemul ordonat. Din acest motiv, cercetarea literară din spațiul românesc trebuie să își îmbunătățească aparatul metodologic. Metoda statistică poate fi utilă în această privință, oferind o imagine macro a realităților literare. Fără a putea explica ce determină fluctuațiile unui fenomen literar, metoda statistică are avantajul de a le cartografia existența, localizarea în timp și spațiu și corespondențele aparente cu alte fenomene. Întrebările ridicate de incorporarea acestora în studiile literare sunt următoarele: Ce aspecte ale sistemului literar pot ilustra studiile cantitative? Care sunt funcțiile îndeplinite de metodele cantitative în studiile literare recente din România? Care sunt mizele acestor studii cantitative și care sunt ipotezele pe care le generează? Există o discrepanță între rezultatele (obiective, de altfel) ale acestor cercetări și tezele propuse de autori? Expunerea acestor probleme este necesară, deoarece pe baza lor pot fi elaborate noi ipoteze de lucru și noi arii de cercetare.

Studiile lui Marius Lazăr și al Ioanei Macrea-Toma utilizează statistica în vederea unei analize instituționale a literaturii române. În *Paradoxuri ale modernizării*. Elemente pentru o sociologie a elitelor culturale românești (2002), Marius Lazăr studiază efectele modernizării asupra fenomenului literar românesc din secolul al XIX-lea – mai exact, procesul de autonomizare a instituției literare, observând evoluția producției de literatură, modificarea statutului social al actanților literari, precum și relația dintre capitalul cultural și capitalul politic al acestora. Volumul Ioanei Macrea-

Maria Sass · Ștefan Baghiu · Vlad Pojoga (Hrsg.)

The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien

Toma, *Privileghenția*. Instituții literare în comunismul românesc (2009), propune o analiză instituțională de același tip, de data aceasta orientată către perioada comunistă, în vederea demascării anumitor clișee legate de statutul scriitorilor în timpul regimului, propunând o perspectivă documentată științific asupra privilegiilor și posibilităților de subversiune în cadrul Uniunii Scriitorilor pentru intervalul 1948-1989. O primă funcție a metodelor cantitative în aceste studii este cea de contextualizare. Sunt calculate: dinamica publicațiilor și traducerilor, profitul publicațiilor culturale, veniturile scriitorilor, dominanța zonei geografice de proveniență și dinamicile generaționale în funcție de anul nașterii autorilor. Aceste statistici au rolul de a descrie factorii determinanți ai instituțiilor literare în aceste perioade. O a doua funcție este cea de corelare a factorilor cuantificabili cu poziționarea autorilor, în funcție de capitalul politic, aderența la anumite genuri și curente literare sau numărul de premii obținute.

În vederea îndeplinirii acestei ultime funcții, atât Marius Lazăr, cât și Ioana Macrea-Toma importă din domeniul sociologiei tehnica analizelor de omogenitate/corespondență. Metoda presupune analiza simultană a unor variabile numerice (așadar cuantificabile) cu unele nominale (pe baza unui set predefinit de categorii care se exclud reciproc). De exemplu, în studiul Ioanei Macrea-Toma, o variabilă numerică ar reprezenta numărul de volume publicate de un autor, în timp ce o variabilă nominală ar fi „capitalul politic”, clasificat în funcție de raportul cu puterea politică a scriitorului („disident”, „ilegalist”, „deținut politic”, „fără participare politică” etc.). Avantajul unor astfel de

analize este dat de reprezentarea geometrică a sistemului de relații și diferențieri dintre scriitori, iar relevanța acesteia se bazează pe un indice de probabilitate. Problematic este, în schimb, modul de clasificare a variabilelor nominale, deoarece aceasta presupune diferențieri exhaustive ale categoriilor respective, pe baza unui criteriu comun. Astfel, criteriul de împărțire a curentelor postbelice în studiul Ioanei Macrea-Toma („realism socialist”, „anti-proletcultism”, „neomodernism”, „onirism”, „postmodernism”, „protocronism”, „anti-protocronism”, „optzecism”⁵) este neclar. Neclar este și motivul pentru care „notorietatea” unui autor este calculată pe baza numărului de pagini alocate în dicționarele de specialitate. Privilighenția oferă rezultate ofertante, dar cercetările cantitative aplicate asupra aspectelor sociologice necuantificabile obiectiv sunt dificil de instrumentalizat. Cauza este sistematizarea laxă și interpretabilă a materialului.

Cu toate acestea, acest tip de studii oferă premise fertile pentru discutarea aspectului instituțional al sistemului literar. Mizele cercetărilor cantitative în investigațiile sociologice menționate mai sus sunt extraliterare, logica subiacentă fiind cea a completării studiilor tradiționale: „Fără a invalida studiile focalizate pe modele discursive, pentru care textele dețin o logică internă prea puțin afectată de tribulațiile istoriei, ne mărginim la a creiona în capitolele următoare un model complementar de analiză”⁶. Totuși, în afara câtorva speculații despre modul în care aparatul de cenzură din perioada comunismului a reprezentat un factor literar productiv, determinând apariția a noi strategii literare prin care autorii să ocolească interdicțiile și normele impuse de sistemul politic, nu sunt realizate relaționări între dinamicile instituționale/editoriale și produsele literare propriu-zise. O astfel de corelație ar însemna depășirea ariei de studiu a sociologiei literaturii și implică un studiu intratextual mai complex al operelor acestei perioade. Metodele cantitative în domeniul analizei instituționale oferă date doar despre o fațetă a complexului de relații care caracterizează un polisistem literar.

Influența morettiană.

Studii cantitative și World Literature

Analizele instituționale discutate anterior sunt tributare perspectivelor sociologice asupra literaturii. Accentul este pus pe relațiile și ierarhizările care se formează la nivelul socio-instituțional al fenomenului literar, necesare pentru înțelegerea unor atitudini care influențează mutațiile intrasistemice ale literaturii. Așadar, sunt instrumentalizate pentru a ilustra platforma socială a actanților literari (scriitori, cititori, editori, traducători etc.). Diferența dintre analiza instituțională și studiile cantitative pe linie morettiană este interesul celor din urmă și față de operele literare (produsele principale ale polisistemului literar) și

caracteristicile lor tematice și structurale.

După cum am remarcat, studiile cantitative prezintă doar cifrele, nu și cauzalitățile. Așadar, sunt utilizate în vederea obținerii unor ipoteze de lucru, care la rândul lor pot fi supuse altor verificări (prin metode cantitative sau de alt tip). Simplul fapt că sunt date empirice nu înseamnă că nu pot fi supuse unor interpretări falacioase sau distorsionate. Orice factor al unui sistem literar poate influența și nuanța cercetările care utilizează acest tip de metodologie. Așadar, ele prezintă fapte obiective, de suprafață ale fenomenului literar: „the macroscale perspective should inform our close readings of the individual texts by providing, if nothing else, a fuller sense of the literary-historical milieu in which a given book exists”⁷. Uneori, acestea se pot dovedi utile și pot oferi rezultate surprinzătoare. De exemplu, prin simpla numerotare a romanelor apărute în spațiul britanic între 1700 și 1829⁸, Franco Moretti identifică trei faze ale evoluției romanului englez, explicabile în urma contextualizării lor istorice. Apoi, reprezentarea grafică a cronologiei genurilor românești⁹ oferă răspunsuri obiective despre evoluția formelor romanului în spațiul britanic. Compararea rezultatelor oferă ipoteze noi despre conexiunile dintre evoluția unui gen literar și contextul istoric. Totuși, trebuie avut în vedere faptul că, în culturile occidentale, indexările publicațiilor literare sunt mai cuprinzătoare și mai sistematizate decât în cazul românesc. Dicționarele Academiei Române (precum Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989 sau Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989) utilizează clasificări vagi și neclare, care fac dificile cuantificările pe criterii tematice sau formale. De altfel, lipsa unui corpus digitalizat de opere literare determină imposibilitatea unor analize intratextuale, limitând cu mult domeniul studiilor cantitative autohtone. Totuși, este important de observat care sunt rezultatele și mizele studiilor cantitative românești de după 2010.

În articolul „Evoluția romanului erotic românesc din prima jumătate a secolului al XX-lea. Între exercițiu și canonizare” (2018), Daiana Gârdan propune o analiză statistică a evoluției romanului românesc de la începutul secolului trecut, pe baza indexărilor din dicționarele Academiei Române. Romanele cuantificate sunt cele „ale căror scenarii principale sunt erotice și indexate sub o formulă de tipul roman erotic, roman de dragoste ș.a. în descrierile aferente indexărilor de autori și titluri din dicționarul menționat”¹⁰, reprezentând 264 de romane indexate drept romane erotice în perioada 1906-1939 (statistic, 25,3% din totalul romanelor românești publicate în această perioadă). Având în vedere că „genurile” românești nu au avut o sedimentare uniformă în romanul românesc interbelic, rezultând adeseori în romane hibride, este important de discutat pe baza

căror judecăți interpretative este considerat eroticul ca tramă principală în romanele respective, deoarece alte premise ar putea modifica rezultatele acestor analize cantitative. Evoluția tramei erotice în sine oferă însă date viabile¹¹: într-adevăr, scenariul erotic este frecvent întâlnit în romanul românesc și poate fi corelat cu modernizarea literaturii în prima jumătate a secolului al XX-lea. Rezultatul este previzibil, dar reprezintă prima demonstrație factuală a fenomenului. Miza suplimentară a studiului Daiane Gârdan este de a identifica metoda/device-ul care canonizează romanele erotice la nivelul istoriografiei literare (în special romanele camilpetresciene și ale lui Anton Holban), prin comparație cu romanele „de fundal”. Concluzia este faptul că „romanele erotice canonizate sunt niște estetizări ale unui material deja existent în literatura autohtonă”¹². Or, atât „materialul”, cât și metoda „estetizărilor” trebuie să aibă o proveniență (așadar, este necesar un studiu cantitativ al traducerilor romanului în această perioadă) și o funcție (necesită informații suplimentare despre ceea ce Even-Zohar denumește repertoire, așadar setul de reguli prin care un model este reprodus și receptat într-un context dat) în interiorul sistemului literar interbelic. Scopul instrumentalizării metodei cantitative este strict de a remarca creșterea frecvenței tramei erotice în romanul românesc între 1906 și 1939. Explicațiile țin de alte domenii de studiu.

În alt articol¹³, Daiana Gârdan analizează frecvența și statutul romanului feminin între 1900 și 1940, subliniind contribuția acestuia la evoluția romanului românesc modern. Analizând statistic producția de roman feminin și distribuția principalelor lui tematici, studiul problematizează receptarea criticii românești la acest fenomen, precum și relația cu mișcarea feministă autohtonă de la începutul secolului trecut. Rezultatele afirmă existența unui canon alternativ al romanului feminin, corespondent din punct de vedere tematic și stilistic cu romanul modern canonizat, însă cu o influență redusă în ceea ce privește răspândirea problematicii sociale. Daiana Gârdan remarcă și discordanța dintre discursul feminist (anglofil și ostil față de influența franceză) și hegemonia traducerilor din franceză în spațiul românesc. În acest caz, este necesară o analiză cantitativă a distribuției romanelor traduse în funcție de gen, tematică și spațiu de proveniență, pentru o înțelegere completă a funcțiilor traducerilor literare din această perioadă. În ciuda acestor nuanțări necesare, studiul cantitativ al Daiane Gârdan oferă o bază empirică pentru tezele formulate anterior despre feminismul românesc și viața culturală românească. Discrepanța dintre expansiunea statistică a romanului feminin românesc (în special cu tramă socială) și marginalizarea de către discursul critic răspunde studiului Biancăi Burța-Cernat, conform căruia, în ciuda unei existențe a discursului feminist românesc

în prima jumătate a secolului al XX-lea (documentat de Ștefania Mihăilescu), romanul feminin a fost slab receptat sau, în cazul în care clișeele încetățenite despre valențele romanului feminin au fost îndeplinite, incorporat într-un shadow canon (în termenii lui David Damrosch).

Alte articole care utilizează metode cantitative sunt concentrate exclusiv pe fenomenul traducerilor. Un prim studiu de acest tip este articolul lui Ștefan Baghiu, „Translating Novels in Romania: the Age of Socialist Realism. From an Ideological Center to Geographical Margins” (2016), în care sunt cuantificate traducerile de romane în România anilor 1940 și 1950. Unul dintre scopurile interesante ale studiului este de a demonstra deschiderea literaturii române la literaturile periferice din vecinătate sau chiar din spații periferice îndepărtate, în ciuda clișeele încetățenite despre „ariditatea” peisajului literar din această epocă. Într-adevăr, statisticile demonstrează că, în timpul epocii realismului socialist, odată cu creșterea exponențială a traducerilor din literatura rusă și sovietică, au apărut pentru prima dată traduceri din statele blocului estic sau din literaturi africane, asiatice și latin-americane¹⁴ (în cazul celei din urmă, chiar înaintea boom-ului din anii '60 care a lansat-o în aria World Literature). Totuși, problematică este influența propriu-zisă a acestor traduceri în literatura locală. Pe lângă argumentul invocat în studiu (dicționarele autohtone nu beneficiază de descrieri detaliate ale genurilor românești, astfel încât o perspectivă macro asupra studiului influențelor nu este încă posibilă), nu există încă o analiză a modului în care funcționează un polisistem literar în contextul comunismului românesc din această perioadă. Faptul că „the translation of novels did not resemble at all the same process in the free market during the period because this activity was intensively coordinated and financed by the state”¹⁵ poate modifica fundamental funcția traducerilor, deoarece „translation is no longer a phenomenon whose nature and borders are given once and for all, but an activity dependent on the relations within a certain cultural system”¹⁶. Mai exact, trebuie acceptat faptul că sistemul literar comunist este un polisistem specific, cu particularități care pot modifica funcțiile sistemelor componente, al cărui studiu este necesar pentru înțelegerea problemei traducerilor (printre care și modul în care erau realizate și, mai important, receptate). Dacă elementul care lega această pleiadă eterogenă de traduceri era „monismul ideologic”¹⁷, permițându-le circulația în interiorul sistemului internațional socialist, acest fapt nu echivalează cu o metabolizare la nivel național a textelor respective. Aceste cercetări statistice pot să ilustreze politica traducerilor în spațiul comunist, dar nu să le cuantifice efectul, deoarece, în acest punct, nu există informații nici despre tirajele acestor traduceri, nici despre politicile de traducere din

perioada respectivă.

Într-un studiu ulterior, „Strong Domination and Subtle Dispersion: A Distant Reading of Novel Translation in Communist Romania (1944-1989)” din volumul colectiv *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien* (2018), Ștefan Baghiu lărgeste aria de cercetare de la perioada realismului socialist la intervalul întregului comunism românesc, adăugând noi nuanțe studiului traducerilor. Analiza statistică ilustrează o împărțire în patru a perioadei comuniste sub aspectul traducerilor: dominația inițială a literaturii sovietice, egalizarea dintre traducerile occidentale și cele estice, dominația Occidentului în perioada Dezghețului și sub-producția de după instaurarea național-socialismului. Întrebarea următoare este: Câte dintre traducerile respective ocupă un rol activ în dinamica internă a sistemului literar românesc și câte ocupă doar o poziție periferică, superfluă? În ciuda deschiderii internaționale vaste oferite de realismul socialist, perioada ulterioară Dezghețului (1964-1975) este caracterizată de o creștere considerabilă a traducerilor din Occident; mai mult, împrumuturile de strategii literare din tradiția literară modernistă denotă în continuare o poziționare autocolonială a literaturii române față de centrul literaturii globale. Metoda cantitativă ilustrează descentrarea treptată a hegemoniei literare sovietice și o reorientare către tendințele literare europene (chiar dacă nu în sincronicitate cu ele), determinate de atitudine mai lejeră a statului față de aspectul cultural. Traducerile din afara celor două sisteme (din blocul estic sau din Africa, America de Sud și Asia) sunt constante pe durata celor patru perioade¹⁸, însă asimilarea lor programatică face dificil de afirmat influența lor efectivă asupra literaturii locale. Even-Zohar afirmă: „The existence of a specific repertoire¹⁹ per se is not enough to ensure that a producer (or consumer) will make use of it. It must also be available, that is, being legitimately usable, not only accessible²⁰. Prin urmare, teza conform căreia programul traducerilor controlate de stat a rezultat în „a closer familiarity with the literatures of the bordering states and the global peripheries²¹” nu este momentan demonstrabilă, deoarece încă există puține date referitoare la sistemul literar comunist care să clarifice problema receptării traducerilor. Există următoarele variante: 1) traducerile respective au avut într-adevăr un rol activ sau latent („subtle dispersion”) asupra literaturii române; 2) aceste traduceri au fost apariții fenomenale, în realitate puțin citite și cu o distribuție slabă, interesul comun fiind în continuare literatura occidentală; 3) o parte din aceste traduceri au fost relativ irelevante, în timp ce altele au avut un real efect asupra literaturii locale, deoarece răspundeau unor nevoi și interese locale specifice care trebuie analizate. Rezultatele oferite de metodele cantitative operate

de Baghiu sesizează un paradox al sistemului literar comunist, dar teza privind potențialul internaționalism al acestuia este subjugată unor noi zone de discuție.

O altă utilizare a metodei cantitative în volumul respectiv este articolul lui Emanuel Modoc, „Traveling Avant-Gardes. The Case of Futurism in Romania²²”. Studiul presupune o analiză a receptării futurismului și a influenței lui F.T. Marinetti în spațiul românesc, subliniind faptul că, în ciuda lipsei unui futurism autohton, acest curent de avangardă a avut un ecou mai mare decât celelalte mișcări literare moderniste. Numerotarea articolelor dedicate futurismului din presa culturală românească dintre 1891 și 1944, precum și reprezentarea dispersiei geografice a acestora pe teritoriul României în comparație cu celelalte curente moderniste atestă acest fapt. Mizele acestei abordări cantitative se rezumă la a demonstra factual circulația acestui curent în mediul jurnalistic românesc. Pe baza datelor obținute, poate fi argumentată influența strict apolitică, estetică și constructivistă a futurismului (și, prin extensie, a primului val avangardist românesc), având în vedere receptarea pozitivă atât din partea primilor avangardiști (majoritar socialiști), cât și din partea „tinerei generații” (simpatizanți ai drepte).

În articolul „A Survey of Poetry Translations in Romanian Periodicals (1990-2015)”, Vlad Pojoga cuantifică și analizează traducerile de poezie din perioada postcomunistă în cazul a cinci reviste literare. Din cauza eşantionului redus, studiul analizează mai degrabă politicile individuale de traducere ale revistelor respective decât un simptom general al situației traducerilor din România postcomunistă. Desigur, ele sunt mostre pentru câteva dintre atitudinile periodicelor culturale locale față de problema traducerilor: pe de o parte, conservatorismul eurocentric al revistelor instituționalizate (România literară, Convorbiri literare), pe de altă parte, deschiderea mai mare către alte culturi și zone geografice a revistelor mai tinere precum *Poesis international*. Concluzia evidentă a studiului este că „poetry translations into Romanian in Romanian periodicals are not part of a comprehensive strategy²³”, dependența lor de numeroși alți factori muabili fiind evidentă. Este necesar un studiu mai laborios asupra acestora pentru o interpretare ulterioară a raportului literaturii române postcomuniste cu poezia internațională.

Studiul lui Ovio Olaru, „Translating Nordic Noir Bestsellers. Towards a Comparative View on German and Romanian Markets”, subliniază o discrepanță mai degrabă instituțională decât cantitativ-literară în ceea ce privește comparația dintre cazul german și cazul românesc: în cazul primului, datele privind traducerile și vânzările editoriale sunt catalogate în mod exhaustiv și eficient pe platforme accesibile publicului larg, permițând o analiză cantitativă pertinentă a pieței de carte, spre deosebire de cel din urmă, în care lipsa unor

astfel de colecții de date împiedică orice studiu în acest scop. Astfel, compararea numărului de romane Scandi Noir care au devenit bestsellers pe piața germană cu numărul traducerilor românești din autorii scandinavi respectivi, în lipsa unor date despre vânzări, nu oferă informații noi față de fenomenul discutat sau relațiile spațiului românesc cu World Literature. Ceea ce semnalizează, în schimb, este o deschidere mai mare a țărilor vestice cu o poziție centrală în literatura globală față de fenomenele periferice care pătrund în mainstream decât în cazul țărilor (semi)periferice precum România.

Concluzie

Dacă mediul universitar românesc este obișnuit cu un studiu al fenomenului literar prin prisma unor eforturi hermeneutice impresioniste și relativiste, importul metodei cantitative din zona științelor tari oferă un statut de științificitate studiilor literare. Acest fapt presupune că anumite ipoteze pot fi supuse verificării și îmbunătățirii prin apelarea la statistică.

Astfel, studiul Ioanei Macrea-Toma demistifică o perspectivă încetățenită în mentalul anticomunist postdecembrist asupra sistemului instituțional coercitiv din timpul comunismului, făcând vizibile posibilitățile și disponibilitățile materiale și sociale ale scriitorilor în interiorul câmpului literar. Studiile mai recente fie demonstrează factual anumite teorii care au circulat anterior în spațiul critic, fie semnalizează fenomene surprinzătoare, nedocumentate în istoria literaturii române. De exemplu, Daiana Gârdan oferă o panoramă documentată asupra modernizării romanului românesc, sesizând discrepanțele dintre efectele canonizării și realitățile obiective ale mediului literar din prima jumătate a secolului trecut. Metoda cantitativă implică și o reîntoarcere la ideea tradițională de „cercetare”: ca în domeniul științelor naturale, utilizarea metodologiei cantitative poate produce descoperiri semnificative. Ceea ce aduce nou studiul lui Ștefan Baghiu în legătură cu traducerile din perioada comunismului reprezintă provocarea la o regândire a fenomenului literar postbelic românesc și a clișeelelor care au circulat în spațiul românesc de după '89, bazată pe date statistice concrete. La fel, studiul lui Emanuel Modoc atestă o frecvență a discuțiilor despre futurism în publicistica începutului de secol XX, așadar o influență fără o realizare efectivă, insesizabilă dacă cercetarea literară s-ar fi limitat la identificarea unor direcții futuriste autentice în spațiul românesc. Articolul lui Vlad Pojoga propune o analiză statistică a politicilor de traducere în revistele literare locale; observarea acestor cazuri (deși izolate) poate fi lămuritoare pentru cazul general național postdecembrist. În cele din urmă, aria de cercetare propusă de Ovio Olaru este prea puțin

documentată, iar, ca prim demers în studiul pieței de carte românești în ceea ce privește receptarea unui fenomen de World Literature major în Vest, oferă problematizări viabile.

Documentarea statistică contribuie la lărgirea perspectivei asupra fenomenelor literare prin cartografierea unor materializări de suprafață, cuantificabile. Numerotările și graficele nu generează explicații despre cauzalitățile și efectele acestor fenomene, însă pot (in)valida și adăuga informații necesare pentru istoria și hermeneutica literară. Deși nu au atins anvergura metodelor computaționale internaționale, în care cuantificarea a ajuns să fie aplicată și asupra aspectelor intratextuale (până la o analiză macro a factorilor stilistici, în cazul lui Jockers), studiile cantitative analizate în acest articol semnalizează anumite realități literare care necesită documentare. În aceste proiecte cantitative locale, metoda în sine mai mult conduce la noi întrebări decât le rezolvă (așadar, „abstraction is not an end in itself, but a way to widen the domain of the literary historian, and enrich its internal problematic”²⁴). Utilitatea imediată a rezultatelor nu este garantată; ele sunt comparate, nuanțate, segmentate și particularizate în sprijinul altor grile de interpretare (sociologice, hermeneutice, traductologice etc.). Metoda cantitativă reprezintă doar un instrument adiacent de cercetare și verificare.

Cu toate acestea, aplicabilitatea metodei cantitative este limitată la materialul de care cercetarea literară beneficiază. În acest punct, sunt necesare reactualizarea dicționarelor de specialitate, digitalizarea unui corpus mai mare de opere literare și existența unui laborator de cercetare care să eficientizeze aceste procese. În lipsa lor, mizele studiilor cantitative se vor rezuma la ilustrarea câtorva aspecte disparate ale sistemului literar.

Note:

1. Thomas Rommel se referă la acest fenomen prin conceptul de „stylo-metrics”.
2. Matthew L. Jockers, *Macroanalysis: Digital Methods and Literary History* (Champaign: University of Illinois Press, 2013), 27.
3. Franco Moretti, *Graphs, maps, trees. Abstract Models for a literary History* (London: Verso, 2005), 9 (trad. mea).
4. Itamar Even-Zohar, „Polysystem Theory, Polysystem Studies”, *Poetics Today* 11:1 (1990), 19.
5. Ioana Macrea-Toma, *Privilighenția. Instituții literare în comunismul românesc* (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2009), 79-82.
6. Ibid., 9.
7. Jockers, *Macroanalysis*, 28.

8. Moretti, *Graphs, maps, trees*, Figure 2.
9. Ibid., Figure 9.
10. Daiana Gârđan, „Evoluția romanului erotic din prima jumătate a secolului al XX-lea. Între exercițiu și canonizare”, în *Transilvania*, 7/2018, 7
11. Ibid., Figura 7.
12. Ibid., 10.
13. Daiana Gârđan, “The Great (Female) Unread. Romanian Women Novelists in the First Half of the Twentieth Century: A Quantitative Approach”, în *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*, vol. 4, issue 1, 2018, 109-124.
14. Ștefan Baghiu, „Translating Novels in Romania: The Age of Socialist Realism. From an Ideological Center to Geographical Margins”, în *Studia UBB Philologia*, LXI, 1, 2016, Chart 3.1 și Chart 3.2.
15. Ibid., 7.
16. Even-Zohar, „Polysystem Theory”, 51.
17. Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului* (Bucharest: Cartea Romanească, 2011), 34.
18. Ștefan Baghiu, „Strong Domination and Subtle Dispersion: A Distant Reading of Novel Translation in Communist Romania (1944-1989)” în *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien*, eds. Maria Sass, Ștefan Baghiu, and Vlad Pojoga (Berlin: Peter Lang, 2018), Graph 1.
19. „’Repertoire’ designates the aggregate of rules and materials which govern both the making and use of any given product” (Even-Zohar, „Polysystem Theory”, 39).
20. Even-Zohar, „Polysystem Theory”, 41.
21. Baghiu, „Strong Domination and Subtle Dispersion”, 74.
22. Emanuel Modoc, „Traveling Avant-Gardes. The Case of Futurism in Romania”, în *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien*, eds. Maria Sass, Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga (Berlin: Peter Lang, 2018), 45-62.
23. Vlad Pojoga, „A Survey of Poetry Translations in Romanian Periodicals (1990-2015)” în *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien*, eds. Maria Sass, Ștefan Baghiu, and Vlad Pojoga (Berlin: Peter Lang, 2018), 117.
24. Moretti, *Graphs, maps, trees*, 2.

Bibliography:

- Baghiu, Ștefan, “Strong Domination and Subtle Dispersion: A Distant Reading of Novel Translation in Communist Romania (1944-1989).” In *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien*, edited by Maria Sass, Ștefan Baghiu, and Vlad Pojoga. Berlin: Peter Lang, 2018.
- Baghiu, Ștefan. “Translating Novels in Romania: The Age of Socialist Realism. From an Ideological Center to Geographical Margins.” *Studia UBB Philologia*, LXI, 1, 2016.
- Even-Zohar, Itamar, “Polysystem Theory, Polysystem Studies”, *Poetics Today* 11:1 (1990).
- Gârđan, Daiana. “Evoluția romanului erotic din prima jumătate a secolului al XX-lea. Între exercițiu și canonizare.” *Transilvania*, 7 (2018).
- Gârđan, Daiana. “The Great (Female) Unread. Romanian Women Novelists in the First Half of the Twentieth Century: A Quantitative Approach.” *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*, 4.1 (July 2018), DOI: 10.24193/mjst.2018.5.07.
- Jockers, Matthew L. *Macroanalysis: Digital Methods and Literary History*. Champaign: University of Illinois Press, 2013.
- Macrea-Toma, Ioana. *Privileghiul. Instituții literare în comunismul românesc*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2009
- Modoc, Emanuel. “Traveling Avant-Gardes. The Case of Futurism in Romania.” In *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien*, edited by Maria Sass, Ștefan Baghiu, and Vlad Pojoga. Berlin: Peter Lang, 2018.
- Moretti, Franco. *Graphs, maps, trees. Abstract Models for a Literary History*. London: Verso, 2005.
- Olaru, Ovio. “Translating Nordic Noir Bestsellers. Towards a Comparative View on German and Romanian Markets.” In *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien*, edited by Maria Sass, Ștefan Baghiu, and Vlad Pojoga. Berlin: Peter Lang, 2018.
- Pojoga, Vlad. “A Survey of Poetry Translations in Romanian Periodicals (1990-2015).” In *The Culture of Translation in Romania / Übersetzungskultur und Literaturübersetzen in Rumänien*, edited by Maria Sass, Ștefan Baghiu, and Vlad Pojoga. Berlin: Peter Lang, 2018.

